

Nr 143.

Ankom till riksdagens kansli den 22 maj 1946 kl. 10 fm.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkterna 100 och 101) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1946/47 beräkna *dels* till fria sommarresor för barn ett förslagsanslag av 1 250 000 kronor, *dels ock* till bidrag för sommarkolonier ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 233, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 29 mars 1946, föreslagit riksdagen att *dels* godkänna de förslag till åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn, som i propositionen framlagts, *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer må utfärda de föreskrifter som kunna bliva erforderliga för genomförandet av de framlagda förslagen, *dels ock* under femte huvudtiteln för budgetåret 1946/47 anvisa till Fria resor för barn ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor, till Bidrag till husmoderssemestern ett förslagsanslag av 1 100 000 kronor och till Bidrag till driften av barnkolonier m. m. ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

Den 11 december 1945 har *1941 års befolkningsutredning* avgivit betänkande om åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn (SOU 1945: 55). Betänkandet innehåller förslag om avgiftsfria resor för barn och mödrar, om stöd åt husmoderssemestern och om stöd åt koloniverksamheten.

Över betänkandet ha yttranden avgivits av ett stort antal myndigheter och organisationer.

Inledningsvis har *föredragande statsrådet Mossberg* anført, att han i likhet med befolkningsutredningen vore av den uppfattningen att familjesemestern vore den naturliga och ur olika synpunkter lämpligaste semesterformen för alla familjemedlemmar. Även efter semesterlagens tillkomst torde emellertid de ekonomiska förutsättningarna för en lösning av semesterfrågan saknas för ett stort antal familjer, särskilt de barnrika. En utvidgning av rätten till fria resor för mödrar och barn skulle kunna *dels* befördra familjesemesterns utveckling, *dels* vara av väsentlig betydelse för genomförandet av särskilda semesterformer för husmödrar och barn. Att semesterformer av sist antytt slag vore behövliga vid sidan av och såsom komplement till familjesemestern torde vara uppenbart.

Avgiftsfria resor för barn och vårdare.

Gällande normer för de fria barnresorna, vilka normer avse verksamheten sommaren 1945, ha i huvudsak följande innehåll.

Generella förutsättningar för rätt till fri resa för sommarvistelse i enskilt hem äro, att barnet är bosatt i samhälle med minst 8 000 invånare, att barnet det år resan företages fyller högst 14 år samt att familjens vid senaste taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp icke översteg 1 500 kronor och den skattepliktiga förmögenheten icke översteg 10 000 kronor. Socialstyrelsen äger rätt att under vissa förutsättningar utsträcka rätten till fria resor att omfatta även barn från mindre tätorter eller från landsbygden. Resorna skola avse lantvistelse under minst 4 veckor. Mödrar till barn, vilka det år resan företages fylla högst 10 år, äga också erhålla fri resa. Möjlighet till gruppresa skall utnyttjas. Den fria resan är maximerad till 60 mil utom för barn hemmahörande i Västernorrlands och Jämtlands län, där maximigränsen är 80 mil, och i Västerbottens och Norrbottens län, där maximigränsen är 100 mil. Socialstyrelsen har rätt att för barn från sistnämnda båda län medgiva dispens för fria resor utöver den angivna gränsen. S. k. feriebarn äga oavsett hemortens storlek och struktur rätt till fri resa. Även kostnaden för resor till kolonier bestrides helt av statsmedel, oavsett om dessa kolonier taga emot barn från städer eller från landsbygden.

Av socialstyrelsen den 12 mars 1946 lämnad redogörelse för de fria resorna år 1945 utvisar, att sammanlagda antalet fria resor med undantag av resorna för personal vid kolonier uppgått till 80 997. Av detta antal avsågo 32 117 barnresor och 19 221 vårdarresor till enskilda hem och 29 659 barnresor till kolonier. Anmärkas bör, att den år 1945 öppnade möjligheten till fria resor från vissa av socialstyrelsen dispenserade landskommuner endast utnyttjades beträffande 1 672 barn och 1 004 vårdare. På grund av de stora svårigheterna att anordna gruppresor till enskilda hem ha dessa endast omfattat 2 541 barn.

Föredragande statsrådet har för egen del anfört följande.

De fria resorna för barn ha hittills närmast haft karaktären av ett provisorium. De tillkommo år 1940 för att möjliggöra en ur försvars- och försörjningspolitiska synpunkter angelägen utflyttning till landet av barn från större städer och samhällen. Härefter gjorda begränsningar i rätten till fria resor ha i huvudsak föranletts av den statsfinansiella och beträffande år 1945 den trafiktekniska situationen. Trots dessa begränsningar har verksamheten med fria resor för barn fått en betydande omfattning. Härvid kunna erfarenheter synas klart ådagalägga betydelsen av de fria resorna såsom ett led i den sociala omvårdnaden om barnen och familjerna. En mera definitiv reglering av ifrågavarande verksamhet synes därför nu böra ske.

Befolkningsutredningens förslag till fria resor för barn och vårdare innebär i två avseenden en väsentlig utvidgning av rätten till fria resor i förhållande till de för år 1945 gällande bestämmelserna. Sålunda förordar utredningen full likställighet mellan landsbygdens barn och barnen från tätorter. I den offentliga diskussionen har vid skilda tillfällen under de senaste åren vitsordats det principiellt berättigade i att landsbygden i fråga om denna förmån likställas med städerna. Att principen icke blivit genomförd har berott av vissa med kristiden sammanhängande förhållanden. Jag biträder utredningens förslag i denna del. Utredningen föreslår vidare en sådan höj-

ning av den för rätt till fri resa uppställda inkomst- och förmögenhetsgränsen, att det övervägande flertalet av barnfamiljerna skall komma i åtnjutande av denna rätt. Förutsättningen för rätt till fri resa till enskilt hem är enligt utredningens förslag antingen att familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp och dess skattepliktiga förmögenhet icke överstiga 2 500 respektive 20 000 kronor eller att det beskattningsbara beloppet icke överstiger 500 kronor, varvid hänsyn icke tas till den skattepliktiga förmögenheten. Den av utredningen förordade inkomst- och förmögenhetsgränsen finner jag väl avvägd med hänsyn till syftet med de fria resorna och tillstyrker därför även detta förslag. Givetvis bör liksom hittills fri resa kunna beviljas barn i familjer, vilkas aktuella ekonomiska situation motsvarar de familjers som direkt enligt de angivna bestämmelserna kunna erhålla fri resa.

Med anledning av järnvägsstyrelsens uttalande, att järnvägarnas kapacitet icke vore tillräcklig för en mera avsevärd ökning av de fria resorna i vart fall under år 1946, vill jag i likhet med befolkningsutredningen framhålla, att rätten till fria resor enligt de nya bestämmelserna torde under de närmaste åren komma att utnyttjas endast till en del. Trafiksituationen torde därför icke komma att lägga oöverstigliga hinder i vägen för bestämmelsernas ikraftträdande redan under sommaren 1946.

Fri resa synes hädanefter böra få ske även till tätort.

De skäl som av befolkningsutredningen anförts för förslaget att icke längre kategoriskt fasthålla vid kravet på 4 veckors bortavaro utan uppdraga åt den lokala myndighet som prövar vederbörandes rätt till fri resa att bestämma angående bortavarons längd synas i och för sig beaktansvärda. Med hänsyn till det även av utredningen starkt framhållna önskemålet att bortavaren omfattar minst 4 veckor torde emellertid syftet med förslaget på ett lämpligare sätt ernås genom att fyraveckorsregeln bibehålles och möjlighet öppnas för lokalmyndigheten att medgiva undantag från regeln, när särskilda skäl föranleda härtill. För att stävja missbruk härav torde myndigheten böra åläggas att för sig själv skriftligen ange de omständigheter som föranlett medgivande av undantag och att till tillsynsmyndigheten för varje år lämna upplysning om antalet fall, då kortare bortavaro än 4 veckor tillåtits.

Utredningens förslag i fråga om den högsta ålder hos barnet vid vilken fri resa kan ifrågakomma, fria resor för vårdare samt fria resor för barn och personal vid kolonier och för s. k. feriebarn innebära ett bibehållande av nuvarande regler och förordas av mig. Det relativt begränsade statliga driftbidrag som kolonierna vid bifall till i det följande framlagt förslag skulle komma i åtnjutande av torde icke böra föranleda någon begränsning av rätten till fria resor till kolonier.

Med hänsyn till de olägenheter som därmed äro förenade torde kravet på anordnande av gruppresor till enskilda hem icke längre böra upprätthållas. Gruppresor böra sålunda hädanefter anordnas endast i de fall, då barns rätt till fri resa icke kan på annat sätt utnyttjas.

Befolkningsutredningens förslag, att nuvarande bestämmelser i fråga om de fria resornas längd skola bibehållas, föranleder icke annan erinran från min sida än att maximigränsen för de fria resorna från Norrbottens län bör sättas till 120 mil och att socialstyrelsen beträffande särskilt avlägsna orter i de fyra nordligaste länen bör ha möjlighet medgiva utsträckning av de fria resorna utöver den för länet generellt bestämda gränsen.

I enlighet med utredningens förslag torde fria resor böra i princip stå till förfogande under hela året.

De fria resornas organisation finner jag i likhet med utredningen böra så anordnas, att den centrala ledningen och tillsynen alltjämt utövas av socialstyrelsen och att verksamheten lokalt tills vidare handhaves av barnvårdsnämnderna. För fullgörande av de nya och vidgade arbetsuppgifter som vid bifall till förevarande förslag till åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn komma att anförtros socialstyrelsen synes denna vara i behov av personalförstärkning. Detta behov torde i avbidan på närmare erfarenheter av arbetsuppgifternas omfattning få tillgodoses genom att Kungl. Maj:t medgiver socialstyrelsen rätt att anställa erforderlig amanuens- och biträdespersonal samt i viss omfattning mera kvalificerad personal, vilken tills vidare får avlönas med arvode. Härav eventuellt föranlett behov av förstärkning för nästa budgetår av styrelsens icke-ordinariepost torde i särskild ordning få anmälas för riksdagen.

Den av järnvägsstyrelsen väckta frågan om ändrade regler för ersättning till järnvägarna för ifrågavarande resor föranleder det uttalandet, att ersättningen bör täcka järnvägarnas enligt affärsmässiga grunder beräknade kostnader. Då jag icke är beredd att nu taga ställning härtill, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att senare till prövning upptaga frågan om eventuell revision av gällande ersättningsregler.

Stödet åt husmoderssemestern.

I samband med förslaget om stöd åt husmoderssemester har befolkningsutredningen till en början redogjort för det förslag angående semester för husmödrar som framlagts av fritidsutredningen genom betänkande den 26 februari 1942.

Befolkningsutredningens förslag innebär dels fria resor för husmödrar, dels bidrag till semesterhemsverksamhet och dels stipendiegivning.

Fria resor till självordnad semester skulle enligt förslaget under vissa förutsättningar tillkomma husmödrar i familjer med minst två hemmavarande, minderåriga barn samt husmödrar, vilka efter särskild prövning befunnits vara i behov av semester. Som regel har husmoder ansetts böra erhålla en fri resa varje år. Såsom allmänt villkor för fri resa har utredningen föreslagit, att bortavaron omfattar minst 10 dagar. I sådana fall då vederbörande lokala organ, som handha de fria resorna, finna bärande skäl föreligga förutsättes dock fria resor kunna medgivas, därest bortavaron icke understiger 7 dagar.

Beträffande de fria resornas längd föreligger enligt utredningens uppfattning anledning att tillämpa samma bestämmelser rörande begränsningen av avståndet och sättet för beräkning av tilläggsbiljetter, som föreslås för de fria resorna för barn och vårdare.

Vad angår tidpunkten för fri resa anser utredningen det vara av största vikt, då det gäller att tillgodose icke minst landsbygdens husmödrar, att all möjlig frihet beredes husmödrarna vid valet av tidpunkt för semestern. Utredningen föreslår därför, att fri husmoderssemesterresa skall få företagas vid valfri tid på året.

Beträffande stödet åt husmoderssemestern har *föredragande statsrådet* anfört följande.

Inledningsvis har jag framhållit, att särskilda semesterformer för husmödrar äro behöfliga vid sidan av och såsom komplement till familjesemestern.

Av befolkningsutredningen förordade åtgärder för stöd åt husmoderssemestern avse dels fria resor för husmödrar, dels bidrag till semesterhemsverksamhet och dels stipendiegivning.

För rätt till fri resa till av husmodern enskilt ordnad semester skola enligt utredningens förslag samma förutsättningar beträffande familjens inkomst- och förmögenhetsförhållanden föreligga som i fråga om de fria barnresorna. Utredningen föreslår såsom ytterligare villkor för fri husmodersresa, att husmodern skall ha omvårdnaden om minst två minderåriga barn eller på grund av stor arbetsbörda eller klenhet efter särskild prövning befinnas vara i behov av semester. Förslaget i denna del finner jag mig böra biträda med det tillägget, att barn skall i detta sammanhang anses såsom minderårigt, därest barnet under det år då resan företages fyller högst 14 år. Utredningen föreslår vidare, att alla husmödrar för vilka beredes vistelse vid semesterhem, godkända av den centrala tillsynsmyndigheten (socialstyrelsen), och fast anställd personal vid sådana hem skola erhålla fria resor till och från hemmet enligt samma principer som föreslagits beträffande barn och personal vid kolonier. Då det bör ankomma på de husmoderssemester nämnder i landstingsområden och städer utom landsting, vilkas inrättande jag i det följande föreslår, att utöva tillsyn över att uttagningen av husmödrarna till semesterhemmen sker med hänsyn till rekreatjonsbehov och sociala förhållanden, finner jag risk för missbruk av berörda anordning icke föreligga. Jag biträder därför även detta utredningens förslag. Mot vad utredningen anfört beträffande bortavarens och de fria resornas längd samt tidpunkten för fri resa har jag intet att erinra.

Med anledning av befolkningsutredningens förslag om driftbidrag till semesterhem för husmödrar förordar Reso, att dessa driftbidrag böra ersättas med stipendier till husmödrar i form av checkar, vilka kunna användas som delbetalning vid valfri semesteranläggning. Den av Reso sålunda föreslagna anordningen har uppenbarligen vissa fördelar, bland annat såtillvida att härmed en inriktning av semesterhemmen enbart på mindre bemedlade husmödrar skulle undvikas. Emellertid torde de av befolkningsutredningen föreslagna driftbidragen till semesterhemmen få uppfattas såsom ett stöd åt en fortsatt och i viss mån vidgad försöksverksamhet på området. Sedan ytterligare erfarenheter av denna verksamhet vunnits, torde husmoderssemesterfrågan böra upptagas till ny behandling och härvid torde det av Reso framförda förslaget böra beaktas. Jag förordar alltså i princip att semesterhemmen erhålla stöd genom bidrag till driften. Befolkningsutredningen föreslår, att driftbidraget skall utgå med enhetligt belopp per gäst dag. Med hänsyn till vad jag tidigare anfört beträffande husmoderssemester nämndernas tillsyn över uttagningen av husmödrar såsom ett medel att förhindra missbruk av en generell bidragsgivning och då man torde kunna utgå från att de ekonomiskt bättre ställda semesterhemmen komma att använda eventuella överskott å driftbidragen till att öka antalet friplatser och på annat sätt underlätta för obemedlade husmödrar att erhålla semester, finner jag mig böra förordade ett enhetligt bestämt driftbidrag. Enligt utredningens förslag skall efter prövning av tillsynsmyndigheten — socialstyrelsen — ett statligt driftbidrag av 2 kronor för gäst dag utgå till enskilda semesterhem under förutsättning att vederbörande landsting (stad utom landsting) bidrager med minst 1 krona per gäst dag. Vidare föreslår utredningen, att — oavsett bidrag från landsting (stad utom landsting) — statsbidrag med 2 kronor per gäst dag skall utgå dels till semesterhem, som drivas av riksorganisationer och äro öppna för husmödrar från olika delar av landet, dels till av kommuner drivna eller under-

stödda semesterhem, därest det av kommunen lämnade bidraget icke understiger 1 krona för gästdag. Berörda förslag finner jag mig böra förorda. Givetvis bör statligt driftbidrag enligt motsvarande normer kunna utgå även till semesterhem, drivna av landsting och städer utom landsting. Vad angår utredningens förslag om särskild statsbidragsgivning till semesterhem för husmödrar med kvalificerat vårdbehov finner jag, att därest fråga är om ett vårdbehov liknande det, som tillgodoses genom verksamheten vid vilo- och konvalescenthem, spörsmålet bör i annat sammanhang upptagas till behandling. Bortsett härifrån kan det vara önskvärt att så anordna statsbidragsgivningen till driften av semesterhem, att en differentiering av verksamheten vid sådana hem möjliggöres. Emellertid är jag ännu inte beredd att taga ställning till denna fråga. Ytterligare erfarenhet på området torde böra avvakts. Skulle socialstyrelsen finna en differentierad statsbidragsgivning vara ur angivna synpunkter erforderlig, förutsätter jag, att styrelsen inkommer med förslag i ämnet.

I detta sammanhang torde få anmälas, att regeringsrätten genom utslag den 15 januari 1946 upphävt ett kommunalfullmäktiges beslut att anvisa medel till semesterbidrag till mindre bemedlade husmödrar med motivering, att medelsanvisningen avsåge ett ändamål, som icke kunde anses utgöra en kommunens gemensamma hushållningsangelägenhet, och att därför fullmäktige genom beslutet överskridit sin befogenhet. Vid ett genomförande av nu framlagda förslag beträffande husmoderssemestern synes denna komma i ett nytt läge. Förslagen avse nämligen en mera definitiv reglering av husmoderssemesterverksamheten. Jag har i det föregående utgått från att kommun skall kunna driva eller ekonomiskt stödja semesterhem för husmödrar. Det synes naturligt, att kommun även på annat sätt bidrager till lösandet av semesterfrågan för husmödrarna i kommunen. Med hänsyn till det anförda torde åtgärder till beredande av semester för husmödrar hädanefter få anses tillhöra kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter.

Såsom en ytterligare åtgärd till underlättande av husmoderssemestern föreslår befolkningsutredningen, att statsmedel skola ställas till husmoderssesternämndernas i landstingsområden och städer utom landsting förfogande för utdelning av stipendier om högst 50 kronor till husmödrar, som äro i behov därav för tillgodoseende av olika, med en semester sammanhängande ändamål. Enligt förslaget skall ett belopp av 500 000 kronor årligen av Kungl. Maj:t fördelas mellan husmoderssesternämnderna. Denna stipendiegivning synes, trots de av statskontoret anförda betänkligheterna mot densamma, vara en så ändamålsenlig form för underlättande i olika avseenden av husmoderssemestern, att jag finner mig böra biträda förslaget härom. Emellertid synes angeläget, att vissa garantier erhållas för stipendiernas rätta användning. Sålunda böra i stipendieansökningen angivas de utgifter av olika slag som äro avsedda att bestridas med stipendiet. Vidare bör utbetalning av stipendiebeloppet till husmodern handhas av något kommunalt organ, tills vidare lämpligen barnavårdsnämnden, och ske i relativt nära anslutning till den tidpunkt, då stipendiebeloppet skall komma till användning.

Vad angår den av befolkningsutredningen förordade organisationen för husmoderssemesterverksamheten synes endast förslaget om inrättande i varje landstingsområde och stad utom landsting av en husmoderssesternämnd behöva upptagas till närmare behandling. I likhet med befolkningsutredningen är jag av den mening, att den speciella sakkunskap som erfordras för ett rätt handhavande av husmoderssemestern i regel icke är företrädd inom existerande organ för sagda områden och städer. Därest särskild hemhjälpsstyrelse finnes, torde emellertid denna, med hänsyn till att dess arbetsuppgifter ligga husmoderssemestern nära, kunna få fungera som husmodersse-

mesternämnd. I annat fall torde särskild husmoderssemester-nämnd böra inrättas. Denna bör få enahanda sammansättning som hemhjälpstyrelsen och alltså bestå av fem ledamöter, alla utsedda av landstinget (staden utom landsting). Utredningens organisationsförslag i övrigt beträffande husmoderssemester finner jag mig böra biträda.

I anledning av befolkningsutredningens beräkning av kostnaderna för stödet åt husmoderssemester vill jag i detta sammanhang framhålla, att de statliga driftbidragen till semesterhem under nästa budgetår torde komma att uppgå till relativt blygsamma belopp, då dessa bidrag beträffande landstingsområdena förutsätta visst bidrag från landstinget och beslut härom som regel icke kunna meddelas förrän vid landstingens sammanträden i september 1946. Det skall anmärkas, att fritidsutredningen från fonden för friluftslivets främjande erhållit ett bidrag av 100 000 kronor för fullföljande under år 1946 av den semesterhemsverksamhet för husmödrar som utredningen under senare år bedrivit.

Stödet åt koloniverksamheten.

Enligt utredningens förslag skall stöd åt koloniverksamheten fortgå i huvudsak enligt hittills tillämpade regler.

Den önskvärda tillsynen och kontrollen över verksamheten i stort har ansetts kunna åvägbringas genom att vid statsbidragsgivningen knyts vissa villkor beträffande koloniernas standard. Beträffande anläggningsbidragen har utredningen föreslagit, att tillsynsmyndigheten — socialstyrelsen — skall granska och godkänna alla planer i fråga om kolonier, för vilka bidrag sökas. Därvid skulle främst tillses, att anläggningarna ha tillfredsställande belägenhet, utrymme, utrustning och standard i övrigt. Vad angår driftbidraget skulle socialstyrelsen beträffande varje koloni, som ansöker om dylikt bidrag, företaga en ingående prövning av förhållandena vid kolonien.

Föredragande statsrådet har härom anfört följande.

I likhet med befolkningsutredningen finner jag, att koloniverksamheten bör vid sidan av barnens rekreativsvistelse i enskilda hem understödjas av staten. Det statliga stödet bör syfta till utbyggnad av koloniverksamheten i den omfattning som kan anses önskvärd och erforderlig standardförbättring av befintliga anläggningar. Jag ansluter mig till utredningens uppfattning, att det bör anstå med en mera definitiv reglering av bidragsgivningen till koloniverksamheten, till dess ytterligare erfarenhet vunnits beträffande denna verksamhet. Utredningen föreslår, att behovet av bidrag till anordnande av kolonier alltjämt skall tillgodoses från allmänna arvsfonden och att bidragsgivningen till driften av kolonier skall anordnas såsom en fortsättning och utvidgning av den försöksverksamhet på området, som bedrivits sedan år 1943. Härvid tillämpade normer skola alltså enligt utredningens mening i huvudsak fortfarande gälla utom såtillvida, att driftbidraget i särskilda fall skall kunna utgå med högst 2 kronor mot tidigare högst 1 krona för barn och dag. Utredningens förslag i dessa delar biträdes av mig.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t förut denna dag med anledning av framställning av befolkningsutredningens socialpedagogiska delegation uppdragit åt skolöverstyrelsen att i samråd med socialstyrelsen verkställa utredning av frågan om vinterkoloniverksamhet för s. k. kontrollbarn. Därest det skulle visa sig angeläget att under nästa budgetår anordna av staten understödd och kontrollerad försöksverksamhet beträff-

fande vinterkolonier, torde Kungl. Maj:t böra ha möjlighet att för ändamålet disponera det anslag, som må komma att anvisas för driftbidrag åt kolonier.

Vad angår befolkningsutredningens förslag om tillsyn och kontroll av koloniverksamheten synes detta innebära en lämplig avvägning mellan å ena sidan det allmännas krav på att koloniverksamheten bedrivs i betryggande former och å andra sidan kolonianordnarnas intresse av att verksamheten medges så stor rörelsefrihet som möjligt.

Befolkningsutvecklingen kommer otvivelaktigt att inom några få år ställa oss inför problemet att bereda ett väsentligt större antal barn än för närvarande är fallet sommarvistelse på landet. Icke endast ekonomiska synpunkter utan även den redan nu fullt märkbara svårigheten att rekrytera lämplig personal till sommarkoloniverksamheten kommer därvid att aktualiseras. Jag har i detta sammanhang uppmärksammat de möjligheter feriebarnt verksamheten erbjuder för utplacering i enskilda hem av barn, vilka icke kunna bli delaktiga av familjesemester och icke heller kunna på annat sätt komma i åtnjutande av sommarvistelse på landet genom föräldrarnas förmedling. Därest urvalet av sommarhem sker med omsorg, torde sommarvistelse i feriehem vara ur barnens synpunkt fullt ut lika bra som kolonivistelse. Härtill kommer att feriebarnt verksamheten är betydligt mindre kostnadskrävande än koloniverksamheten och icke förorsakar några personalsvårigheter. Enligt min mening vore det därför lyckligt om jämsides med koloniverksamheten även andra vägar prövades. Möjligheten att anskaffa ett ökat antal feriehem torde därvid främst böra undersökas. Det kan emellertid knappast ifrågasättas att landsbygdens befolkning i större utsträckning än som för närvarande sker utan ersättning skall taga på sig arbete och kostnader för beredande av sommarvistelse för barnen. Ökade möjligheter för feriebarntorganisationerna att betala inackorderingsavgifter för barnen torde vara ofrånkomliga, om man avser att åstadkomma någon mera betydande ökning av antalet feriehem. Hittills har stödet till feriebarnt verksamheten inskränkt sig till fria resor för barn och vårdare enligt samma regler som gällt för andra barn- och vårdarresor till enskilda hem. Förutsättning härför har varit, att feriebarntinstitutionen i förväg godkänts av socialstyrelsen. Antalet godkända feriebarntinstitutioner var sommaren 1945 endast 10. Rätt till fria resor av detta slag skall enligt vad jag i det föregående förordat alltjämt bestå. — Av det anförda torde framgå, att en utbyggnad av feriebarntinstitutionen skulle vara ett värdefullt komplement till andra åtgärder för att i större omfattning bereda sommarvistelse för barn. Det kan därför ifrågasättas, om icke denna verksamhet i likhet med koloniverksamheten bör komma i åtnjutande av statligt stöd även i annan form än fria resor. Jag förordar, att på försök statsbidragsgivning till förmån för feriebarnt verksamhet anordnas under nästa budgetår. Denna bidragsgivning bör handhas av socialstyrelsen. För ändamålet bör för nästa budgetår ett belopp av högst 100 000 kronor ställas till förfogande. Bidragen torde böra maximeras till 1 krona för barn och dag. Samma förutsättningar böra gälla för åtnjutande av bidrag som för rätt till fria resor, nämligen att socialstyrelsen finner verksamheten bedrivs på ett ur ekonomisk synpunkt godtagbart sätt och i betryggande former med hänsyn till sommarhemmets beskaffenhet och sättet för uttagningen av barnen.

Anslagsberäkning.

I fråga om anslagsberäkningen har *föredragande statsrådet* anfört följande.

Befolkningsutredningen beräknar kostnaderna under nästa budgetår för avgiftsfria resor för barn och vårdare i enlighet med utredningens förslag till

sammanlagt 6 300 000 kronor. Av detta belopp hänföra sig 6 000 000 kronor till fria resor till enskilda hem efter en beräknad utnyttjandeintensitet av 30 %, 50 000 kronor till rabatterade resor för mödrar, som önska medfölja sina barn ehuru dessa kunna ansluta till gruppresa, och 250 000 kronor till fria resor för barn och personal vid kolonier. Då kravet på gruppresa enligt min mening icke längre bör vidhållas, kommer visserligen kostnaden för rabatterade resor att bortfalla men större kostnader att uppkomma beträffande de fria resorna för vårdare. Emellertid håller jag icke för sannolikt, att redan under nästa budgetår rätten till fria resor kommer att utnyttjas i den av befolkningsutredningen angivna omfattningen. Med hänsyn härtill uppskattar jag kostnaderna för ändamålet under nästa budgetår till 3 000 000 kronor. Under rubriken Fria resor för barn torde alltså böra äskas ett förslagsanslag å sistnämnda belopp.

Vad härefter angår kostnaderna för det av befolkningsutredningen framlagda och av mig i huvudsak biträdda förslaget till stöd åt husmoderssestern torde av motsvarande skäl, som anförts vid behandlingen av kostnaderna för de fria barnresorna, utgifterna för fria resor för husmödrar till enskilda hem samt för husmödrar och personal till semesterhem kunna för nästa budgetår uppskattas till 400 000 respektive 100 000 kronor mot av utredningen angivna 685 000 respektive 160 000 kronor. Tidigare har jag framhållit, att statsbidragsgivningen till driften av semesterhem under nästa budgetår torde komma att få en relativt begränsad omfattning. Härför torde böra upptagas ett från 400 000 kronor enligt utredningens förslag till 100 000 kronor begränsat belopp. Jag har i det föregående förordat, att för stipendiegivning för underlättande av husmoderssestern ett belopp av 500 000 kronor årligen skall ställas till förfogande. De sammanlagda kostnaderna för det statliga stödet åt husmoderssestern under nästa budgetår skulle alltså kunna beräknas till (400 000 + 100 000 + 100 000 + 500 000) 1 100 000 kronor. Till bestridande av dessa kostnader torde under rubriken Bidrag till husmoderssestern ett förslagsanslag å detta belopp böra äskas.

Medelsbehovet för statsbidrag till driften av barnkolonier och till feriebarnsverksamhet torde för nästa budgetår kunna uppskattas till 1 000 000 kronor. Jag förordar, att för ändamålet under rubriken Bidrag till driften av barnkolonier m. m. anvisas ett reservationsanslag å detta belopp.

Motioner.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Svenson m. fl.* (I: 315) och den andra inom andra kammaren av herr *Hansson* i Skediga och fru *Gustafson* (II: 480), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att rätt till fria sommarresor inträder, då familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsbeskattning beskattningsbara belopp icke överstiger 2 500 kronor, oberoende av den skattepliktiga förmögenhetens storlek, samt att anslaget till statliga driftbidrag till semesterhem höjes till 250 000 kronor och att under rubriken Bidrag till husmoderssestern uppföres ett förslagsanslag av 250 000 kronor samt att därvid övriga i motionen framförda synpunkter måtte beaktas,

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Arrhén* och *Löthner* (I: 330) och den andra inom andra kammaren

av herr *Hagård* (II: 507), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 233 måtte beakta de synpunkter som i motionen anförts beträffande inkomstgränsen vid rätten till fria resor, bidrag till s. k. dagskolonier och administrationen av husmoderssemesterverksamheten,

dels ock en inom andra kammaren av fru *Johansson m. fl.* väckt motion (II: 506), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte beakta i motionen anförda synpunkter vid utfärdandet av de föreskrifter, som komma att bli gällande vid förslagets genomförande, så att vid de enskilda semesterhemmen, som äro beroende av landsningsbidrag (stad utom landsting) för att erhålla det statliga driftbidraget, detta måtte utgå för alla gäster som vistas i hemmen, samt att fria resor till av husmodern enskilt ordnad semester skall utgå, där det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet ej överstiger 2 500 kronor, och att som ytterligare villkor stadgas, att modern skall ha omvårdnad om ett minderårigt barn eller på grund av stor arbetsbörda eller klenhet efter särskild prövning finnes vara i behov av semester.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för nämnda förslag, får utskottet hänvisa till motionerna I: 315, I: 330, II: 507 och II: 506.

Utskottet.

Kungl. Maj:ts förslag innebär en mera definitiv reglering av frågan om rätt till fria resor för barn och vårdare och i samband därmed i två hänseenden en väsentlig utvidgning i förhållande till de för år 1945 gällande bestämmelserna. Sålunda föreslås genomförande av full likställighet mellan landsbygdens barn och barnen från tätorterna och vidare sådan höjning av den för rätt till fri resa uppställda inkomst- och förmögenhetsgränsen, att det övervägande flertalet av barnfamiljerna kommer i åtnjutande av denna rätt.

Nämnda inkomst- och förmögenhetsgräns innebar förra året, att familjens vid senaste taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp icke finge överstiga 1 500 kronor och den skattepliktiga förmögenheten 10 000 kronor. Kungl. Maj:ts förevarande förslag innebär en höjning av gränsen till 2 500 kronor beskattningsbart belopp och 20 000 kronor skattepliktig förmögenhet. Även om den skattepliktiga förmögenheten överskjuter sistnämnda belopp skall likväl rätt till fri resa föreligga enligt Kungl. Maj:ts förslag, därest det beskattningsbara beloppet icke överstiger 500 kronor.

I de likalydande motionerna I: 315 och II: 480 föreslås, av rätten till fri resa skall göras helt oberoende av familjens förmögenhetsställning och ha till enda förutsättning, att dess beskattningsbara belopp ej överstiger 2 500 kronor. Under hänvisning till järnvägsstyrelsens farhågor, att järnvägarnas kapacitet icke vore tillräcklig för en mera avsevärd ökning av de fria resorna instundande sommar, har i de likalydande motionerna I: 330 och II: 507 uttalats önskvärdheten av att den nuvarande gränsen tills vidare bibehålles.

Enligt motionerna bör övervägas, huruvida icke inkomst- och förmögenhetsgränsen bör helt slopas vid en vidgad verksamhet.

Utskottet finner starka skäl tala för att redan innevarande år en väsentlig utvidgning av den ifrågavarande verksamheten kommer till stånd. Sålunda tillstyrker utskottet, att landsbygden i fråga om denna förmån likställas med städerna och likaså, att inkomst- och förmögenhetsgränsen avsevärt höjes. Vid dess bestämmande synes hänsyn böra tagas ej endast till familjens inkomstläge utan även i viss mån till dess förmögenhetsställning. Kungl. Maj:ts förslag synes utskottet lämpligt avvägt.

Av Kungl. Maj:t i övrigt föreslagna jämkningar i bestämmelserna om fria resor för barn och vårdare tillstyrker utskottet. Sålunda har utskottet ej velat motsätta sig, att möjlighet öppnas för vederbörande lokala myndighet att medgiva undantag från regeln om fyra veckors bortavaro, när särskilda skäl föranleda därtill. Utskottet vill dock understryka, att sådana medgivanden böra förekomma endast i undantagsfall, och att socialstyrelsen bör med uppmärksamhet följa myndigheternas handhavande av denna befogenhet.

Såsom föredragande statsrådet framhållit äro särskilda semesterformer för husmödrar behövliga vid sidan av och såsom komplement till familjesemestern. För rätt till fri resa till av husmodern enskilt ordnad semester föreslås samma förutsättningar beträffande familjens inkomst- och förmögenhetsförhållanden skola föreligga som i fråga om de fria barnresorna. Såsom ytterligare villkor föreslås, att husmodern skall ha omvårdnaden om minst två barn, vilka under det år då resan företages fylla högst 14 år, eller att hon på grund av stor arbetsbörda eller klenhet efter särskild prövning finnes vara i behov av semester.

I denna del skiljer sig yrkandet i motionen II: 506 i två hänseenden från Kungl. Maj:ts förslag. Där föreslås nämligen dels att vid bedömande av rätten till fria resor hänsyn ej skall tagas till den skattepliktiga förmögenheten och dels att antalet minderåriga barn nedsättes från två till ett. Härutöver har i motionen framhållits, att begreppet husmoder blivit otydligt angivet i propositionen.

I fråga om inkomst- och förmögenhetsgränsen torde överensstämmelse böra råda mellan den nu ifrågavarande förmånen och förmånen av fria resor för barn och vårdare. Under hänvisning till vad utskottet ovan anfört avstyrker utskottet yrkandet i denna del i motionen II: 506. Däremot har utskottet funnit motionens förslag om antalet minderåriga barn behjärtansvärt. Hänsyn bör emellertid tagas därtill, att husmödrar med ett barn utgöra en mycket stor grupp och att en begränsning av rätten till fria resor i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag tills vidare synes erforderlig med hänsyn till rådande trafiksvårigheter. Sedan erfarenhet vunnits beträffande den ifrågavarande verksamheten bör frågan om rätt till fria resor för husmödrar med endast ett minderårigt barn tagas under förnyat övervägande. Utskottets ställningstagande innebär alltså, att husmödrar med endast ett minderårigt barn i överensstämmelse med vad som föreslagits gälla beträffande husmödrar utan

minderåriga barn icke erhålla rätt till fria resor med mindre de befinnas vara i behov av semester på grund av stor arbetsbörda eller klenhet.

Vad angår begreppet husmoder vill utskottet erinra, att enligt befolkningsutredningens förslag skall med husmoder avses varje kvinna, som förestår hushåll utan att vara anställd mot lön. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare bestämma begreppets innehåll i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda förslag.

Kungl. Maj:ts förslag i fråga om driftbidrag till semesterhem för husmödrar föranleder ej erinran från utskottets sida. Enligt nämnda förslag förut-sättas kommuner skola driva eller ekonomiskt stödja sådana hem. Såsom föredragande statsrådet anfört synes det naturligt, att kommun även på annat sätt bidrager till lösandet av semesterfrågan för husmödrarna i kommunen. Utskottet vill understryka, att åtgärder till beredande av semester för husmödrar hädanefter böra anses tillhöra kommunens gemensamma hushållningsangelägenheter.

För handhavande av husmoderssemesterverksamheten föreslås inrättande i varje landstingsområde och stad utom landsting av en husmoderssemester-nämnd; dock förutsattes, att därest särskild hemhjälpsstyrelse finnes, den-samma skall kunna få fungera som husmoderssemesternämnd. I motionerna I: 330 och II: 507 föreslås, att jämväl annat redan befintligt organ skall kunna anförtros uppgiften. Såsom föredragande statsrådet anfört torde den speciella sakkunskap, som erfordras för ett rätt handhavande av husmoderssemestern, i regel icke vara företrädd inom andra existerande organ för landstingen och städerna utom landsting än hemhjälpsstyrelserna. Utskottet anser likväl knappast tillräckligt motiverat med tvingande föreskrifter på området. In-nan ytterligare erfarenhet vunnits synes den nu ifrågavarande verksamheten på motsvarande sätt som gäller om hemhjälpsverksamheten få handhavas av det organ, som vederbörande landsting eller stad finner lämpligt för upp-giften.

Övervägande skäl synas tala för att den centrala tillsynen över semester-hemsverksamheten anförtros socialstyrelsen, vilken jämväl förutsattes vara tillsynsmyndighet för stödverksamheten för beredande av fria resor åt barn och vårdare. Utskottet kan därför ej ansluta sig till den i motionerna I: 315 och II: 480 framförda meningen, att uppdraget i stället skulle överlämnas åt fritidsnämnden.

Kungl. Maj:ts förslag i fråga om koloniverksamheten och en försöksvis ordnad feriebarnsverksamhet föranleder ej erinran från utskottets sida. Ut-skottet kan alltså icke dela den i motionerna I: 330 och II: 507 uttalade upp-fattningen, att statsbidrag skall utgå för resor till och från dagskolonier för barn.

Vad angår anslagsberäkningarna uppskattas medelsbehovet för driftbidrag till semesterhem av Kungl. Maj:t till 100 000 kronor men i motionerna I: 315 och II: 480 till 250 000 kronor. Utskottet finner sig böra godtaga Kungl. Maj:ts beräkning och vill härtill framhålla, att beloppet ingår i ett förslags-

anslag, som alltså kan vid behov överskridas. Icke heller i övrigt ha Kungl. Maj:ts anslagsberäkningar givit utskottet anledning till erinran.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen må

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 315 och II: 480, I: 330 och II: 507 samt II: 506, i vad nämnda motioner avse inkomst- och förmögenhetsgräns för barns, vårdares och husmödrars rätt till fria resor, godkänna vad utskottet anført angående inkomst- och förmögenhetsgräns för rätten till dylika resor;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 330 och II: 507, i vad de ej behandlats under I ovan, godkänna av utskottet i övrigt förordade förslag till åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) medgiva, att Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer må utfärda de föreskrifter, som kunna bli va erforderliga för genomförandet av de av utskottet förordade förslagen,

b) till *Fria resor för barn* för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor;

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 315 och II: 480, i vad nämnda motioner avse anslagsfrågan, till *Bidrag till husmoderssemestern* för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 100 000 kronor;

V. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till *Bidrag till driften av barnkolonier m. m.* för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor;

B. att motionen II: 506, i vad densamma ej behandlats under I ovan, må anses besvarad med vad utskottet anført.

Stockholm den 21 maj 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Lindström, Gränebo, Andrén, Karl Andersson, Heiding, Gustaf Iwar Anderson, Gillström, Gunnar Andersson* och *Albertsson*; samt

från andra kammaren: herrar *Eriksson* i Stockholm, *Falla, Bergström, Rubbestad, Andersson* i Malmö, *Mårtensson, Malmberg* i Skövde, *Lindholm, Åkerström, Hoppe, Onsjö* och *Birke*.

Reservationer:

1) av herrar *Gränebo, Heiding, Rubbestad* och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts — — — denna rätt.

Nämnda inkomst- och förmögenhetsgräns — — — 500 kronor.

I de — — — vidgad verksamhet.

Utskottet finner — — — avsevärt höjes. Utskottet har vid prövning av denna fråga funnit de synpunkter, vilka anförts i motionerna I: 315 och II: 480, synnerligen beaktansvärda. Den föreslagna förmögenhetsgränsen skulle utan tvivel innebära en orättvisa för vissa kategorier av befolkningen, främst företagare inom jordbruket. Det synes även utskottet, att särskild förmögenhetsgräns kan helt undvaras och de som ha större förmögenhet än 20 000 kronor beredas den ifrågavarande förmånen därest denna förmögenhetsställning ej giver dem högre beskattningsbar inkomst än 2 500 kronor. Utskottet tillstyrker alltså i detta hänseende det i nämnda motioner framlagda förslaget.

Av Kungl. Maj:t — — — denna befogenhet.

Såsom föredragande — — — av semester.

I denna — — — i propositionen.

I fråga — — — och vårdare. Under hänvisning till vad utskottet ovan anført tillstyrker utskottet yrkandet i denna del i motionen II: 506. Däremot har — — — eller klenhet.

Vad angår — — — nämnda förslag.

Kungl. Maj:ts — — — gemensamma hushållningsangelägenheter.

För handhavande — — — för uppgiften.

Övervägande skäl — — — åt fritidsnämnden.

Kungl. Maj:ts — — — för barn.

Vad angår — — — till erinran.

Under hänvisning — — — utskottet hemställa,

A. att riksdagen må

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 315 och II: 480 samt II: 506 ävensom med avslag å motionerna I: 330 och II: 507, i vad nämnda motioner avse inkomst- och förmögenhetsgräns för barns, vårdares och

husmödrars rätt till fria resor, godkänna vad utskottet anfört angående inkomst- och förmögenhetsgräns för rätten till dylika resor;

II. i anledning — — — och barn;

III. med bifall — — — 3 000 000 kronor;

IV. med bifall — — — 1 100 000 kronor;

V. med bifall — — — 1 000 000 kronor;

B. att motionen — — — utskottet anfört»;

2) av herrar *Gunnar Andersson* och *Falla*.
